

10.2018

НИЕ И ТЕ:
КАКВО НИ
СЪБИРА, КАКВО
НИ РАЗДЕЛЯ

NATIONAL GEOGRAPHIC

ГАРИЯ

ЧЕРНИЯТ
ПАЗАР НА
ЕКЗОТИЧНИ
ПЕПЕРУДИ

ДИВИТЕ ХОРА НА АМАЗОНИЯ

Ще оцелеят ли последните
изолирани племена?

WWW.NATIONALGEOGRAPHIC.BG

ISSN 1312-6571 5,25 лв.

СЪДЪРЖАНИЕ

На корицата:

В Посто Ауа в Бразилия 5-годишният Каяу носи на главата си малко черно брагато саки. Ауа ловуват маймуни заради месото им и ако убият майката на някое малко, често го отглеждат като домашен любимец.

СНИМКА: ЧАРЛИ ХАМИЛТЪН ДЖЕЙМС

СТАТИИ

Заплашени от външния свят

В амазонските гори на Бразилия и Перу заплашват за безопасността на между 50 и 100 изолирани племена – може би общо около 5000 души – се увеличават. Тези групи представляват по-голямата част от последните останали изолирани племена в света.

ТЕКСТ: СКОТ УОЛАС И КРИС ФЕЙГЪН

СНИМКИ:
ЧАРЛИ ХАМИЛТЪН ДЖЕЙМС
..... стр. 28

Всичко, което ни разделя

По рождение сме програмирани да правим разлика между „нас“ и „тях“ и да сме пристрастни към собствената си група. И неизбежно – и понякога несъзнателно – действаме в интерес на „нас“ – особено когато се почувстваме заплашени. Може ли науката да намери решение?

ТЕКСТ: ДЕЙВИД БЕРЪБИ
СНИМКИ: ДЖОН СТАНМАЙЪР
..... стр. 52

Ловци на пеперуди

В сенчестия свят на лова и трафика с това деликатно насекомо цветовете на плячката са омалозоващи. Подобно на самите създания, международният пазар за пеперуди е тих и трудно уловим. Оценките на търговията достигат до стотици милиони долари годишно.

ТЕКСТ: МАТЮ ТИЙГ
СНИМКИ:
ЕВГЕНИЯ АРБУГАЕВА

..... стр. 76

ФОТО СВИДЕТЕЛСТВО

NATIONAL GEOGRAPHIC

Бурната история на дивата природа в Русия крие изненада:

ПОГЛЕД КЪМ ЗЕМЯТА ОТ ВСЕКИ ВЪЗМОЖЕН ЪГЪЛ

Залезът огрява млада
полярна лисица в рамка
от рога на северен елен
на остров Врангел в
Чукотско море. Врангел
е един от 105-те руски
резервата със строго
ограничен достъп на хора.

ДИВАТА РУСИЯ

34,6 млн. хектара строго защитени, непокътнати земи

СНИМКИ: **СЕРГЕЙ ГОРШКОВ**

БР. 10 (156)

ГОРЕ

Река Дулисмар започва да замръзва в резервата „Путоранский“ в арктически Сибир. В резервата няма пътища, простира се от северните гори до ледените пустини и приема само няколкостотин посетители годишно.

ВДЯСНО

Потоци лава се сливат (от дясно наляво) близо до снежния връх на Плоский Толбачик, вулкан в природния парк „Ключевской“ на п-в Камчатка.

Заплашени от външния свят

В АМАЗОНСКИТЕ ГОРИ НА БРАЗИЛИЯ И ПЕРУ МИНЬОРИ,
ЖИВОТНОВЪДИ И НЕЗАКОННИ ДЪРВОСЕКАЧИ НАХЛУВАТ
В РОДИНАТА НА ПОСЛЕДНИТЕ ИЗОЛИРАНИ ПЛЕМЕНА

ТЕКСТ: СКОТ УОЛАС И КРИС ФЕЙТЪН
СНИМКИ: ЧАРЛИ ХАМИЛТЪН ДЖЕЙМС

Пет семейства ауа от Посто Ауа, аванпост на бразилската правителствена агенция по въпросите на коренните народи, се отправят на екскурзия с преспиране в гората. Тези ауа, които живеят в уседнали общности и страдат по гората —

особено по-възрастните, които са израснали там, — правят подобни набези, за да си припомнят традиционните си практики. Едва през 1987 г. Бразилия въвежда настоящата си политика на въздържане от контакт с изолираните коренни групи.

БРАЗИЛИЯ

Следите от грайфери са дълбоки и пресни. Тайнаки Тенетехар скача от своя кросов мотор, за да погледне по-отблизо.

„От тази сутрин“ – казва той с увереността на стар следотърсач, добре запознат с всеки признак за движение на хора в тези беззаконни погранични земи.

Оглежда с бинокъла ниските хълмове на изпепелената савана, водещи към горист рид. Тук, около една от най-ожесточено оспорваните граници на Бразилия, следите от гуми носят едно-единствено зловещо послание.

„Дървари“ – казва Тайнаки. Врагът.

Тайнаки се обръща към своите спътници – и четиримата също от племето гуажажара, които слизат от очуканите си мотоциклети. Патрулът представлява пъстра картинка – кърпени джинси и камуфлажни дрехи, слънчеви очила и също толкова скромнен арсенал – еднозарядна пушка, самоделен пищов и две-три мачетета.

„Ще тръгнем ли след тях?“ – пита Тайнаки.

Преследването на незаконни дървосекачи се е превърнало в запазена марка на подобни патрули, които са подпалвали дърварските камиони, конфискували са оръжия и резачки и са прогонвали гневните дървари. Водачите на патрулите, сред които и 33-годишният Тайнаки, многократно са получавали заплахи за живота си. Само за един месец през 2016 г. бяха убити трима.

Те са част от наброяващ стотина души самоорганизиран отряд от местни доброволци, които наричат себе си Пазители на гората. Групата и други подобни се нароиха

Запален от усегнали аюа огън разчиства ниви с маниока край правителствения пост Журити. Те практикуват смесица от земеделие, риболов, лов и събиране на храна, докато изолираните номади аюа се прехранват основно с лов и събирателство.

ПРЕХОДНА СНИМКА

В Посто Аюа селяните се радват на сутрешната баня. Червено- и жълтопепелнистите костенурки, които държат, вероятно ще бъдат изядени по-късно.

Ловец а̀уа се завръща с малък елен мазама. Понякога ловците виждат следи от ос *изолагос* – техните „изолирани“ братя. Въпреки нарастващия натиск от страна на незаконни дървосекачи и заселници, стотина а̀уа все още водят номадски живот в Амазонската джунгла.

може да изглежда малък, но защитниците на правата на коренните народи твърдят, че залогът е много по-голям – съхраняването на последните следи от един начин на живот, който е изчезнал почти напълно от цялата планета.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕТО НА А̀УА (наричани още гуажа или а̀уа-гуажа) с външния свят до голяма степен се определя от насилието срещу тях. Днес може би стотина от приблизително 600 а̀уа все още са съхранили номадския си живот в гората. Останалите, които през последните десетилетия са влезли в контакт с модерния свят, са уседнали в села в три от четирите защитени автохтонни територии, образуващи непрекъснат коридор по западната граница на Мараняо.

Присъствието на а̀уа е допринесло за установяването на законова защита върху 12 300 кв.км сезонно сухи гори, които образуват ключова буферна зона за джунглите на запад.

Въпреки че изолирани групи а̀уа присъстват в три от четирите резервата, само в „Арарибоя“ всичките а̀уа – някъде между 60 и 80 – са до голяма степен без външен контакт и странят от останалите в сърцето на резервата. Те все още ловуват с лъкове и стрели и още разчитат основно на щедростта на гората и нейните водоизточници. Около тях няма уседнали а̀уа, които биха могли да играят ролята на посредници в случай на контакт с външни хора.

Сред хълмовете и равнините около ядрото на резервата са скътани десетки градчета и махали, където живеят около 5300

гуажажара. А отвъд границите на резервата има пет големи общини, където дървеният материал продължава да бъде основният икономически стимул. Като се има предвид, че 75% от първоначалната горска покривка на Мараньо вече е изчезнала, по-голямата част от ценната дървесина е останала в „Арарибоя“, трите останали автохтонни територии, където живеят ауа („Алто Туриасу“, „Кару“ и „Ауа“), и един съседен биологичен резерват. В тези области износът на дървен материал е забранен, което превръща почти целия дърводобив в щата в престъпна дейност.

Това обаче не възпира браконьерите. Дърварските камиони кръстосват черни пътища, където няма полиция, и доставят товарите си в тайни дъскорезници отвъд индианските територии. Тази мрежа дотолкова е

изложила на риск съществуването на ауа, че организацията за защита на племенните права *Survival International* ги нарече „най-заstraшеното племе на света“.

В Мараньо гуажажара са обединили силите си с *ос изоладос* – „изолираните“, тъй като смятат, че собственото им оцеляване е неразривно свързано с това на съседите им ауа. „Борбата за спасяването на ауа и гората е една“ – казва Соня Гуажажара, бивш лидер на Съюза на коренните народи в Бразилия.

Докато Пазителите на гората на Тайнаки се събират, от една съседна ферма се появява човек с каска, който пали кросов мотор и профучава покрай тях.

„Олейро!“ – викат мъжете. Шпионин! Пазителите трябва да се борят и с мрежа от доносници сред собствените им хора. Информатори държат под око патрулите и бързат да предадат информация на хората, които им плащат, които на свой ред предупреждават дърварите.

„Трябва да се махаме оттук!“ – заповядва Тайнаки. – Ще докладва за нас!“ Пазителите трябва да заловят дърварите изневиделица, за да не попаднат на засада. Дори федерални агенти са били нападани от добре въоръжени дървари. Предишната вечер Тайнаки разтвори карта на територията „Арарибоя“ и прокара пръст по границите ѝ. „Дървосекачите проникват от всички страни на автохтонните земи – обясни той. – Намерението им е да стигнат до центъра – където са *ос изоладос*. А те няма да имат друг избор, освен да избягат, когато дойдат дърварите.“

Правителствената служба, която отговаря за коренното население, е *Fundação Nacional do Índio*, или *FUNAI*. Отделът за изолирани индианци и такива, с които наскоро е осъществен контакт, е поставил „Арарибоя“ начело на списъка си на горещите точки в Амазония, където племената са изложени на най-голям риск от близък контакт. Но сериозните съкращения на бюджета на *FUNAI* са превърнали опазването на изолираните племена в още по-голямо предизвикателство. Поддържащите бизнеса политици в конгреса прокараха мерки за намаляване на протекциите върху автохтонните земи в Амазония. В резултат ветерани агенти на *FUNAI* бяха съкратени и полеви постове затворени.

Молбите за помощ от страна на гуажажара са предизвиквали отделни правителствени

Каапорски капуцин увенчава Шимирани, на 47 години, която през 90-те години напуснала селището Посто Ауа и се преместила в Тиракумбу, привлечена от перспективите за по-добър лов и не толкова пренаселените условия на живот.

тел“ – каза Такаманча, като си послужи с думата на ауа за бял човек или пришълец. Заедно с моя водач и шофьор Марко Лима седяхме сред десетина ауа в отворен павилион в Посто Ауа, основан от FUNAI през 1980 г. като убежище за племето.

„Уплашихме се от изстрелите – продължи Такаманча. – Никога по-рано не бяхме чували подобен звук.“ Това бил денят, в който пришълци подгонили семейството му през гората с отвързано куче. Дядо му бил стъпкан до смърт. Групата се пръснала във всички посоки, включително много от роднините му. Така и не ги видял повече.

Всички РАЗКАЗВАХА удивително сходни истории: паническото им бягство от натрапниците, как били спасени накрая от

FUNAI, фаталните епидемии от грип и морбили, които покосили този преден пост след първия контакт.

По това време FUNAI още подкрепяли мисията да установят контакт с племената и да ги заселват в аванпостове, за да отворят път за прогреса. Едва през 1987 г. службата възприела настоящата си политика на избягване на контакта. Било – и все още е – повратна политика да признаят правата на племенните народи да живеят по своя традиционен начин, без да бъдат преследвани от пришълци.

Същата вечер щеше да започне свещена церемония за свързване с предците на ауа. Жените лепяха снопчета пера от харпия и кралски гриф по главите, краиниците и гърдите на половин дузина иначе голи мъже, всичките старейшини на селото.

„Носят перата, така че *карауара* да ги разпознаят като истински хора – като ауа, – обясни ми преводачът, като имаше предвид предците, които бдят над гората и защитават земните ауа. – Иначе могат да ги объркат с бели хора и да ги убият.“

Насред зловещите бухащи напеви мъжете танцуваха като в транс около затворена колиба. Един по един те влизаха и излизаха от нея, като тропаха с крака. Като все още танцуваха и пееха, те се върнаха при жените и децата, събирайки ръце около устата си, за да издихат върху близките си благословия от духовете, които току-що бяха срещнали.

Не можех да се отърся от усещането, че на карта е поставен древен и незаменим начин на живот.

Пътувайки из териториите на ауа, усетих ширещия се страх, че правителствените институции, създадени да опазват бразилските племена, също са заплашени от разпад – страхът, че ауа ще бъдат захвърлени в един до голяма степен враждебен свят.

На час път надолу по пътя, в село Тиракамбу, всичките му 85 жители излязоха да ни посрещнат с песни и танци. Младеш на име Шиперенджия ме покани да седна. „Правителството не харесва индианците – каза той. – Боим се, че ще дадат нашата земя другиму.“

Хората се събраха в троен кръг, за да слушат. „Дървосекачите изгориха горите ни – продължи Шиперенджия. – Всички животни – костенурките, маймуните, пекаритата

На река Юруа Херсон
Манянинго Одисио живее
на пътя на номадите,
които понякога крадат
реколтата на селяните
и вещи като мачетета
и дрехи. Перу не
компенсира подобни
загуби и така поражда
неприязн, която може
да подбуди насилие
срещу номадите.

в Перу и има обща граница с биоразнообразния Национален парк „Ману“ на юг.

Огромният пейзаж на Пурус-Ману приютава една от най-високите концентрации на изолирани коренни народи където и да било на света, както и няколко групи като тази на Шури, които се намират в начален етап на контакта. Макар да е застрашена, тази далечна и относително непокътната област е в пълен контраст с изчезващите гори в Източна Бразилия, където живеят ауа.

думата „ИЗОЛАЦИЯ“ е относителна: всички с изключение на най-далечните групи вече от десетилетия използват метални инструменти, т.е. са имали някакъв контакт с външния свят. Мнозина са наследници на хората, избягали от робството и опустошителните епидемии по време на каучуковия бум преди повече от век. Последващи контакти с мисионери, дървари, нефто- и газоработници и други външни хора често водели до още насилие и болести. Това, че продължават да живеят в изолация, е съзнателно решение, според тях насъщно за оцеляването им.

Въпреки това през последните години повече изолирани племена напускат горските дълбини, за да осъществят контакт. Какво е обяснението? Дали любопитството към уседналия живот или пък търсенето на индустриални стоки най-сетне взема връх над страха от натрапниците? Дали тези набези не са резултат по-скоро от външните заплахи, които излагат на опасност териториите им?

Последното племе, осъществило постоянен контакт, са сапанауа на река Енвира, от другата страна на бразилската граница. През юни 2014 г. група от четирима младежи и две жени пристигнали в село Симпатия, като се оплаквали, че са гладни, и искали банани. По-късно описали скорошно нападение, най-вероятно от страна на наркотрафиканти – *наркос*, при което мнозина от племето им били убити. Вече от няколко години наркос използвали един правителствен пост наблизо като своя собствена база. Също като Бразилия и Перу следва политика на отказ от контакт с изолираните племена. Стратегията е да бъдат създадени защитени райони, недостъпни за външни лица, да се контролира достъпът до тези зони и да има готовност за реакция, ако племената осъществят

контакт. Само че контактът може да бъде процес, продължаващ много години. В какъв момент трябва да се намеси правителството? Критиците на отказа от контакт твърдят, че властите трябва да бъдат по-активни и да предприемат контролиран контакт с излизане от гората племена, за да предотвратят насилието и смъртоносните епидемии. Всички са съгласни обаче, че броят на контактните събития ще се увеличи, ако Перу продължава да подкрепя политики за отваряне на по-големи части от гората за добивните индустрии.

Конкретен случай: през януари 2018 г. перуанският конгрес гласува противоречив закон, който обявява строежа на пътища в далечните райони на Амазония за „приоритет и национален интерес“. Обаче само два месеца по-късно министерствата на транспорта, културата и околната среда подписаха върховен декрет срещу закона, който уточнява, че всички нови пътища трябва да са в съответствие с екологичните закони, защитените природни зони и резерватите за изолирани племена.

Бързата реакция на министерствата показва, че след десетилетия на пренебрегване на правата на изолираните племена – и дори на съмнения дали въобще съществуват – Перу бележи напредък към уравновесяването на нуждата от развитие със защитата на техните земи. Министерството на културата, което отговаря за коренните народи, е предложило пет нови резервата за изолирани племена и разработва първите планове за защита на четирите съществуващи. Междувременно консорциум от автохтонни НПО предлага защитен коридор от близо 89 000 кв.км за изолираните племена и първоначален контакт, като пейзажът Пурус-Ману образува неговото ядро.

Макар по-голямата част от коридора да е вече защитена, легализирането му ще консолидира района и ще улесни ново законодателство и защитни мерки на терен. На този обнадеждаващ фон си мисля за Шури и Елена и дали – когато ги посетя отново – техните роднини все още ще са избрали да живеят в изолация в гората.

Дали Перу ще се възползва от инерцията, за да осигури на някои от последните изолирани племена на света възможността най-сетне да контролират бъдещето си? □

ВСИЧКО, КОЕТО

Шосе край Йоханесбург в ЮАР разделя две напълно несравними общности: квартал Примроуз, където живеят основно бели от средната класа, и селището Макаусе, където безработни от златните мини – почти всички чернокожи – са се самонастанили през 90-те години. **ДЖОНИ МИЛЪР**

ПО РОЖДЕНИЕ СМЕ ПРОГРАМИРАНИ ДА ПРАВИМ РАЗЛИКА МЕЖДУ НАС
И ТЯХ И ДА СМЕ ПРИСТРАСТНИ КЪМ СОБСТВЕНАТА СИ ГРУПА

НИ РАЗДЕЛЯ

Текст:

ДЕЙВИД БЕРЪБИ

Снимки:

ДЖОН СТАНМАЙЪР

Въпреки всичките си различия Соломон Игбауа и Дахиру Бала били добри приятели – още от училищните години, докато търчали напред-назад между селото на Игбауа и махалата на Бала, които били на едва няколко километра в щата Бенуе в Източна Нигерия. Очаквали приятелството им да бъде за цял живот. Четиридесетгодишният Игбауа е християнин от етноса тив, който от векове обработва хълмистите зелени равнини на Бенуе. Бала е на 42 години и е мюсюлманин хауса. Неговият народ – близкородствените хауса и фулани – се препитават от гледането на говеда, които са типични за голяма част от Западна Африка. На много места подобни разлики – етнически, религиозни, езикови, културни и политически – са смъртоносни. На няколкостотин километра северно от мястото, където се запознах с двамата, Боко Харам водят война срещу всички, които не спазват тяхната представа за исляма. На други места в Западна Африка и отвъд пастири и земеделци са се вкопчили в смъртоносна схватка за достъпа до ресурси. А навсякъде по света други групи (раси, племена, нации, религии, секти) са впримчени в други конфликти.

Доскоро обаче това не се било случвало в Зонго, селото на Игбауа, нито в Дауду, където живее Бала. През по-голямата част от живота им – казаха ми те – имало достатъчно добра земя за всички. Ако добитъкът изпотъпчел посевите на земеделеца или пък пътят на пастира към потока се оказал преграден от нова ограда, си имало начини за решаването на подобни спорове. „Тук

цареше мир и хармония“ – казва Елизабет Аньом от етноса тив.

Само че докато двамата приятели възмъжавали и вече имали свои деца, населението на Бенуе се увеличило. Затоплянето на климата докарало суша в земите на север и прогонило повече пастири на юг. Добрата земя започнала да не достига. Все по-често земеделците откривали реколтата си съсипана от добитъка, а пастирите установявали, че маршрутите им са преградени от огради и новопоявили се ниви. Отношенията между земеделци и скотовъдци, между хауса-фулани и другите групи, вече не били толкова непринудени и спокойни.

Въпреки това Зонго и Дауду продължили с общото си мирно ежедневие. Никой не си представял, че може да възникне конфликт – казва Катрин, съпругата на Игбауа.

Докато не се случило.

През 2014 г. „кризата“ връхлетяла двете общности. Границите между племена, религии и култури се превърнали в стени – и да си от грешната страна можело да се окаже фатално. Плъзнали слухове. После почнали набези и контранабези. Реколти били съсипани и животни били изклани. Селото на тив било опожарено. Загинали мъже и жени.

Игбауа и Бала ми казаха, че те не са нападали никого, но това почти нямало значение, щом групите се настроили една срещу друга. По време на кризата повечето земеделци тив се отнасяли към пастирите, все едно всичките били еднакви – и обратното.

Кризата променила поведенческите норми на хората. Разбирателството не било ценено – за разлика от отмъщението. „Мислех си, че не трябва да вземат закона в собствените си ръце – казва Бала. – Но не ми стигна куражът да се обърна към моя народ и да им го кажа.“ Двамата с Игбауа се превърнали в бежанци – прибирали се

Мария Уамбадже, която загубила четири от децата си по време на геноцида в Руанда през 1994 г., позира заедно с Бонифас Туагирамунгу, който отвел убийците до децата ѝ. Уамбадже е простила на Туагирамунгу. Центърът „Каруна“ помага на извършители и потърпевши да излекуват травмите си.

на околните е добра стратегия за оцеляване за едно крехко и шумно същество без особено много вградени оръжия. Животът в група е билет за оцеляване и това е причината повечето примати да живеят така. Всъщност няма човешко общество без ясни граници между различни групи.

„Това е общият механизъм за възприемане на друг човек – каза ми Ван Бейвъл. – За частица от секундата определяме хората въз основа на груповата им принадлежност.“ Да внимаваш в какви групи членуваш не е нещо, което трябва да научиш като четенето или шофирането. Правиш го автоматично като дишането.

Всъщност голяма част от чувствителността ни към групите се заражда много преди да проговорим. Много малки бебета предпочитат възрастни, които приличат на грижещите се за тях хора, пред такива, които изглеждат различно, и много повече

харесват звука на езика, който са слушали в утробата и първите си месеци, в сравнение с чужд език. Тези предпочитания се запазват по-късно. Вече като възрастни много по-добре разпознаваме лица и разчитаме емоциите на хора, които изглеждат и се държат като нас.

КОГАТО МИНАЛИЯ ОКТОМВРИ се запознах с тях, Соломон Игбауа и Дахиру Бала участваха в общо събрание на тив и хауса-фулани от името на двете общности.

За първи път от три години насам – от началото на кризата – някой тив като Игбауа бил готов да посети някога познатото Дауду. Срещата започна с молитви (една християнска и една мюсюлманска) и продължи с речи във възхвала на възстановения мир. После с помощта на преводачи разговарях

с мъже и жени и от двете страни. Разказаха ни как са загубили любими хора, останали са без дом, дни наред са се крили в гората и са станали бежанци. Въпреки това – казваха те – сега се разбират. Игбауа и Бала твърдят, че отново могат да са приятели. След малко от джамията зазвуча записаният призив за молитва. От време на време силни гърмежи отекваха от долината под нас – козите и кокошките се стряскаха, а хората се смееха и шегуваха. Изпитваха боеприпаси в нигерийския военен полигон на километър-два надолу по пътя. Трудно ми беше да си представя как тези любезни и спокойни хора биха могли да се страхуват и мразят взаимно.

Промяната е поразителна. Сякаш пастирите и земеделците бяха изпили лекарство, което да потисне страха и омразата и отново да пробуди доверието и съчувствието към хората извън тяхната собствена група.

Полицаи в Спокан (Вашингтон, САЩ), сред които и Ник Бригс, усъвършенстват уменията си в противопристрастен тренинжор. Разиграването на реалистични симулации ги обучава да използват реални данни – а не стереотипи, за да решат дали да използват огнестрелно оръжие или не.

В известен смисъл беше станало точно така. Просто лечението не включвало хапчета.

През 2015 г. екип от неправителствената организация *Mercy Corps*, която работи в района с цел поддържането на мира, пристигнал в Зонго и Дауду заедно с местни миротворчески групи. Дошли с предложение. НПО-то щяло да осигури материали и пари за строежа на сондажни кладенци. Така и двете селища щели да имат чиста вода. Жители и от двете места щели да се включат в обучителна програма за водене на преговори и избягване на конфликти. После трябвало да използват тези умения, за да направят и ползват заедно кладенците.

Програмата, измислена от социолози и кореняща се в научните открития относно човешката груповост, е пример за това как учените се опитват да направят нещо по въпроса чрез прилагането на своите теории и методи към реални конфликти „ние срещу тях“.

„Идеята е да намалим психологичните ползи от конфликта и да увеличим психологичните ползи от сътрудничеството“ – казва Кристофър Грейди, дипломат в Илинойския университет в Ърбана-Шампейн, който помага за измерването на резултатите от проекта.

Да се научиш да бъдеш добър посредник е „почти медитативна практика – да спреш, преди да действаш“ – казва Артър Матиросян, старши консултант в консултантската фирма *CMPartners*, която създава програмата за обучение. – Свежда се до това да кажеш: разпознавам тази ситуация и – тъй като я разпознавам – знам, че може да породя у мен много разрушителни емоции. Искам да контролирам нещата.“

Няма една-единствена теория защо хората стават жертва на мирогледа „ние срещу тях“, нито пък само един подход как да бъдат спасени от този капан. Но все повече учени, които работят по въпроса, се

Ключът към разрешаването на парадокса – казва тя – е да разберем, че въпросните групови пристрастия често не са съзнателни. Те са по подразбиране – случват се не преднамерено и несъзнателно. Също като моите предпочитания към „Леопардите“ спрямо „Тигрите“, за които научих едва след като ги видях картографиран на сканираните изображения на моя мозък.

Програмата на Фридъл – Честно и без-пристрастно правоохраняване (ЧБП) – представлява обучителен курс за полицаи. Също като тренажора на Джеймс и този курс има за цел да накара правоохранителните органи да се замислят как да управляват своите често неусетни предпочитания към „нас“ за сметка на „тях“, така че те да не влияят на задължението им да се отнасят към всички хора равностойно. За един полицай „ние“ може да означава „ние, спазващите закона“ – срещу „тях“, които са криминално проявени; или пък „ние, полицаяте“ срещу „тях, цивилните“. Само че в САЩ, където има дълга история на несправедливост на расова основа срещу афроамериканци и други малцинства, „ние“ често сме „ние, белите“, а „те“ са всички останали.

От 2007 г. насам Фридъл е получила финансиране за над 1,5 млн. долара от Министерството на правосъдието на САЩ и е провела курса с хиляди полицаи от стотици управления в САЩ и Канада. „Разискването относно полицейските пристрастия го е определило като такова за експлицитни пристрастия“ – казва Фридъл, сякаш

ИЗРАЕЛЦИ

и

ПАЛЕСТИНЦИ

Оспорваните права върху земята не оставят място за мирно съжителство.

ИСТОРИЯ

Изrael и Палестинските територии обхващат родините и на евреи, и на палестинци. През XIX в. ционизмът набрал сила и привлякъл в района стотици хиляди еврейски преселници. През 1948 г. ционистката мечта се осъществила със създаването на Изrael. Когато между новата държава и нейните арабски съседи избухнала война, стотици хиляди палестински араби били прогонени от домовете си.

РАЗЛИЧИЯ

Религията и етническата принадлежност играят роля, но реално конфликтът представлява борба за територия и суверенитет. Екстремисти и от двете страни отхвърлят компромиса и са превърнали изключването на другия в скъпоценен идеал.

ИЗБУХВАНЕ НА КОНФЛИКТА

Нападения в отговор на израелския контрол над окупираните територии и еврейските селища провокират военна реакция и насилие. Многогодишният конфликт е породил взаимно недоверие.

УСИЛИЯ ЗА ПОМИРЕНИЕ

Въпреки неуморните усилия на някои граждански групи за постигане на взаимно разбирателство окончателното разрешаване на конфликта може да стане само чрез национални и международни договорености.

Конфликтите между групи причиняват страдания на хора, които нямат гумата в спора. Стотици рохингски деца, избягали от мианмарските войници, се борят за храна в бежанския лагер „Балухали“ в Южен

Бангладеш. През 2017 г. най-малко 700 000 рохиня бяха принудени да се спасяват от мيانмарската армия, отговорна за убийства, изнасилвания и опустошения.

Ловци на пеперуди

В СЕНЧЕСТИЯ СВЯТ НА ЛОВА И ТЪРГОВИЯТА
С ТОВА ДЕЛИКАТНО НАСЕКОМО ЦВЕТОВЕТЕ
НА ПЛЯЧКАТА СА ОМАГЬОСВАЩИ.

ТЕКСТ: МАТЮ ТИЙГ

СНИМКИ: ЕВГЕНИЯ АРБУГАЕВА

Птицекрила пеперуда голиат се излюпва в кухнята на къща за туристи в Западна Папуа, Индонезия. Новоизлюпените пеперуди биват убивани млади, за да се запазят крилете им. Търговията с редки пеперуди – както законна, така и незаконна – обхваща цялата планета – от ловците през посредниците до колекционерите.

Ловът на тази конкретна пеперуда може да бъде опасно нещо.

Зелената лястовича опашка – *Papilio blumei* – живее само тук, на индонезийския остров Сулавеси, и само на определена надморска височина. Нейният планински дом е стръмна скала, покрита с тънък слой мокра пръст, където всяко захващане или стъпка предизвиква малко кално свлачище. И някъде по пътя между долината и върха става ясно защо някои пеперуди са ценни. Затова съществува черен пазар за редките екземпляри. Ловецът, мъж на име Джазмин Зайнудин, спира за миг. Носи пръчка, която използва, за да ръчка калта и да я пробва. „Още малко по-нагоре“ – казва той.

Джазмин е прекарал целия си живот на този остров и в хода на десетилетията си е изградил мрежа от информатори, шофьори

Бакю Бугис следва свой собствен миграционен маршрут от декември до март, изминавайки стотици километри, за да следва пеперудите дълбоко в отдалечените гори на Индонезия. Лови потайните птицекрили пеперуди – понякога открива само по една-две седмично, – за които дилърите могат да платят до 100 долара.

ПРЕДХОДНА СНИМКА

Ловец на о-в Бакан, Индонезия, сортира екземплярите си, които ще продаде в Бали. Оттам пеперудите се изнасят в цяла Азия и после до колекционери от цял свят.

Млада майка на индонезийския о-в Сулавеси сортира улова си. В близост до оригиналните си източници търговията с пеперуди е средство за препитание. Семействата често обработват стопанства в един сезон и ловят пеперуди в друг. Всеки екземпляр им докарва жълти стотинки.

на средна възраст, а другата по-млада – приготвят вечеря.

Всяка дума, която Джазмин произнася, всяко нещо, което докосва, всеки спомен, който изниква в ума му, са свързани с пеперудите. Той ги изучава, преследва и лови, откакто срещнал един чужденец, когато бил малко момче. Сега той самият плаща на армия от малки момчета, всичките въоръжени с ефирни мрежи. Заедно те представляват най-ниското стъпало от пазара на пеперуди, а най-високото води до частни салони и корпоративни заседателни зали в далечни земи, където някои колекционери плащат хиляди долари за образци, които излагат под стъкло.

В мрака наблизко жените се смеят на проснатата фигура на Джазмин, докато готвят. По-възрастната е Муджуауна, негова съпруга от почти 30 години. Те често се усмихват един на друг.

ХИЖАТА Е НА ЗАПАДНИЯ СКЛОН на планината, така че следващият ден пристига като ивица светлина между планинския скат и ниско надвисналите дъждовни облаци.

Джазмин казва, че вече рядко се катери до самия връх, но днес ще придружи донякъде любимия си ловец – младежа Арис. Всеки от тях носи мрежа.

Край оризищата тече поток и те го следват до рекичка, а после тръгват по нея нагоре към планината. По пътя Джазмин говори спокойно – пеперудите са глухи за човешките гласове, – но очите му разчитат гората с особена грамотност. Сред декор от папрати, лиани и капеща вода той може да забележи всяко крилато нещо, кацнало под някой лист. „Не – казва той всеки път. – Твърде често се среща.“

Бащата на Джазмин е ловял пеперуди преди него, започвайки още от началото на 70-те. Живеели в село Бантимурунг, което Алфред Ръсел Уолъс, големият британски естествоизпитател, посетил век по-рано. Той описал Бантимурунг като „прекрасна гледка, осеяна с ята от ярки пеперуди – оранжеви, жълти, бели, сини и зелени, – които, когато бъдат обезпокоени, се издигат във въздуха със стотици, оформяйки разнообразни облаци“.

Техниката на баща му била примитивна. Той ловял каквито създания летели около

семейното му жилище и ги предлагал на посетителите на острова. Скоро чужденците, които идвали, изглежда започнали да знаят повече за пеперудите от местните хора. Например, когато Джазмин бил млад, френски колекционер му показал стъкленница, в която се ловят пеперуди с помощта на малко етер. „Буркан за убиване“ – казва Джазмин.

Правителствен проект принудил семейството му да се премести скоро след това, спомня си той, но този странен буркан останал във въображението му – помнел движението на пеперудите и колко неусетно спирали да пърхат.

Следващият обрат в живота му дошъл няколко години по-късно, през 80-те. Малка група японски посетители дошли на Сулавеси с въпроси относно пеперудите. Един от тях – мъж, когото Джазмин нарече г-н Нишияма, говорел малко индонезийски и забелязал момчето. Смятал, че Джазмин е умен, внимателен и има искрен афинитет към пеперудите.

През следващите две десетилетия г-н Нишияма многократно се връщал на острова, като винаги наемал Джазмин да му помага при експедициите му в планините. Докато се катерели, японецът му разкрил целия свят на пеперудите: начините, по които летят, чифтосването, почивката, какво ги привлича, какво ги отблъсква. Едва години по-късно Джазмин разбрал, че учителят му бил Ясусуке Нишияма, един от най-големите азиатски лепидоптеристи. Той написал книги за пеперудите, които двамата открили заедно.

Сега Джазмин сочи зад висок водопад. „Там“ – казва той. Там живеят *blumei*.

Арис продължава да се катери. Джазмин остава долу. Докато се оттегля назад към гората, той не се обръща веднага; оставя очите си да се задържат още малко върху мъглата над водопада. Разсеяно оставя мрежата си да се полюшва в нежни дъги, носейки се като паяжина във въздуха.

ОКАЗВА СЕ, ЧЕ ВОДОПАДЪТ е само първият от цяла поредица. Арис се катери из тях и накрая се издига над облачното покривало, излизайки на фона на ясното небе, обградено от високите корони на дърветата. Спира и посяга към триъгълна дървена

на крилете на индонезийската пеперуда *Papilio blumei*“.

Всичко това – красотата на искрящите атоми – се вижда, докато пеперудата се спуска. Тя, накратко казано, е жива.

Докато се насочва към потенциалната си партньорка, мрежата на Арис се изстрелва и я поглъща цяла, като невидим хищник.

Гледката е болезнена. За момент бях забравил за мрежата.

Лицето на Арис свети от радост. И естествено – с огромно търпение и умения той току-що е уловил плячка, която ще му помогне да осигури храна за съпругата и новороденото си бебе. Внимателно бръква в мрежата и я взема в ръце. Като разтваря крилете ѝ между палеца и показалеца си, с другата си ръка той я стисва за миг и тя умира.

Прибира примамката, слага нея и новия екземпляр в малките им триъгълни пликове от восъчна хартия и ги мушва в кутията. Сега, докато върви, той си подсвирква.

Докато слизаме надолу по водопадите, ми е трудно да спра да мисля за мига, в който *blumei* спря да се движи. Тя си остана красива и след това, но за миг цялата ѝ четириизмерност изчезна. Превърна се в обикновен скъпоценен камък или пръска боя.

Повече, отколкото за пеперудата ми стана мъчно за този, който накрая ще я закачи на стената си или ще я постави на бюрото си. Този човек никога няма да разбере колко великолепна е била приживе.

ПРЕЗ СЛЕДВАЩИТЕ НЯКОЛКО ДНИ в колибата ловците носят на Джазмин екземпляри за оглед. Пристигат от всички посоки, понякога сутрин, понякога изплуват от мрака. Носят предимно дневни пеперуди, но също и нощни пеперуди и други насекоми. Една вечер, докато слънцето залязва, неколцина седят и си говорят на високата веранда на Джазмин. Внезапно един от тях – по-възрастен мъж – става, грабва мрежата си и скача на земята долу.

Търговец на пеперуги в Западна Папуа привлича нощни пеперуги за японски колекционер, като прави капани с бели чаршафи и ярки светлини. Търговецът наема селяни да развъждат пеперуги и да работят като гизове, осигурявайки работни места, които правят пеперудите важни за местната икономика.

ПРЕДХОДНА СНИМКА

Вариациите при *kakavug* на птицекрилите пеперуги – последният етап от метаморфозата, след който се появява крилатият възрастен *inguvug* – имитират растенията, заобикалящи превръщащите се в *kakavug* гъсеници. Тези образци са от Камбоджа.

РОБЪРТ КЛАРК

Другите викат весело, докато той спринтира нагоре по хълма, размахвайки мрежата си към една тъмна, призрачна форма във въздуха. Връща се, а мъжете разглеждат под ред улова му: птицекрила пеперуда. Рядък и защитен вид.

„Малка е“ – казва Джазмин.

Дори и така да е, е огромна – способна да покрие изцяло мъжка длан. Крилете ѝ изглеждат матови и петнисти, докато Джазмин не плъзва горното крило встрани от долното, разкривайки удивително жълт проблясък между тях. Ивица скрита красота.

Мъжете празнуват. Птицекрилата пеперуда ще се продаде добре, казват те, дори по-добре от *blumei*. Не казват защо: *blumei* е незаконно да се лови в Националния парк „Бантимурунг Булусараунг“, но ловът на птицекрилата пеперуда е забранен навсякъде. Така че ще отиде на черния пазар.

На следващия ден Джазмин извършва пътешествието надолу по планината към пазара до парка „Бантимурунг“.

Можете да забележите парка „Бантимурунг“ от километри. Той е част от едно от най-големите карстови образувания в света, оформено, когато варовикът и почвата били отмити и оставили огромни скални конуси и кули, стърчащи или килнати над пейзажа. Проходите между тях криволичат и се спускат стръмно надолу, понякога под земята, и се появяват там, където древни водопади все още ги дълбаят на забавен каданс.

Пазарът е струпан до портала на Екотуристическия парк „Бантимурунг“ – вход към Националния парк. В контраст на тихата самота на ловците, докато залагаха капаните си в планинската мъгла, пазарът е експлозивен и многоцветен – истински карнавал. Улични търговци викат: „*купу-купукупу-купу*“ – пеперуди, пеперуди!, – докато тълпата се придвижва сред редиците от сергии. Мястото е пълно с два вида посетители. Първите са туристи, които носят тениски с пеперуди и отпиват от чаши с пеперуди; хапват пеперудени бонбони под пеперудени чадъри.

Другата група са предимно мъже с официални ризи – дилъри, които са дошли да правят бизнес. Те внимателно оглеждат сергиите, където са изложени хиляди и хиляди пеперуди, някои в рамки, а други – в стъклени витрини.

Индонезийските закони, уреждащи лова, продажбата и износа на пеперуди, са сложни и пълни с изключения, което позволява дори застрашените видове, развъждани с цел търговия, да бъдат купувани и продавани в определени случаи. Но как може да се различи дива пеперуда от такава, отгледана във ферма?

Докато Джазмин се придвижва между сергиите, го питам: има ли секция за законна търговия и такава за черен пазар? Той увива ръцете си и после преплита дланите и пръстите си, за да покаже, че двата пазара са смесени.

Ако забележи изложен защитен вид, ще има ли нещо против да ми го покаже?

Той поклаща глава и се усмихва меко, а после тръгва покрай сергиите и докосва рамките и витрините по пътя си. „Тази – казва той. – Тази... тази... тази... тази... тази... тази... тази...“ Посочва почти половината пеперуди.

От 1831 г. насам деликатни експонати, имитиращи природата, привличат посетителите в „Дейрол“ – парижки магазин за препарирани животни. Горедолу тогава колекционирането на пеперуди добило популярност в Европа, тъй като лепидоптеристите започнали да търсят екземпляри по цял свят. Днес колекционирането на пеперуди е особено популярно в Япония.

